

Ն Ե Ր Ք Ի Ն Տ Ե Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կանոնադրութիւնների անհրաժեշտ տարրը.—Իրաւական նօրմաների տարբերութիւնը կրօնաօրարոյագիտական չափերից.—Ինչո՞ւ մեռած տառ են մեր կանոնադրութիւնները.—Մեր դպրոցական և ծխական հաստատութիւնների խախտտ հիմքերը.—Հայոց եկեղեցու ծխականների իրաւունքները որոշող նոր կանոնադրութիւն.—Այդ ծխական ինքնավար փոքրիկ մարմինների կրթիչ դերը:

Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցու ծխական կանոնադրութեան ծրագիրը:

Պաշտօնական հաղորդագրութիւններ. Թարձրագոյն հրովարտակ ժող. լուս. մինիստրի անունով.—Բարձ. հաստ. գիւղատ. խորհրդակցութեան որոշած սկզբունքները:

Այն չափը, որ կանոնաւորում է մարդկային գործունէութիւնը հանրակենցաղի կամ հասարակական կեանքի, մէջ կոչւում է իրաւունք. Հանրակենցաղի մէջ գոյութիւն ունեն և որոշ կրօնական ու բարոյագիտական չափեր, որոնք նոյնպէս ձգտում են կանոնաւորել մարդկանց յարաբերութիւնները, սակայն իրաւական և վերեւ յիշուած չափերի մէջ եղած տարբերութիւրը չատմեծ է. մինչդեռ կրօնա-բարոյագիտական չափերի իրագործումը մեծ մասամբ անհատական քմահաճոյքին է թողուած,—իրաւական չափերի ոյժը և հեղինակութիւնը ապահովուած է պետական կամ հասարակական իշխանութեան ստիպողական ազդեցութեամբ. այդ չափերի կատարել չը կատարելը մարդկանց յօժար կամքից չէ կախուած. իշխանութիւնը հսկում է այդ չափերի կամ օրէնքների անշեղ գործադրութեան վրայ:

Ամեն մի չափ կամ կանոն առանց ստիպողական լինելու կարողութեան իրապէս մեռած տառ է, և վայ այն հաստատութիւններին, որոնց գոյութիւնը հիմնուած է՝ իրանց մէջ ստիպողականութեան տարր չը պարունակող կանոնների վրայ. վայ այն

հաստատութիւններին, որոնք թէև ունեն կանոնադրութիւններ, բայց չունեն այդ կանոնադրութիւնների անշեղ գործադրութեան վրայ հսկող իշխանութիւն, Դեռ աւելին կ'ասենք. մեզանում այդ իշխանութիւնը ոչ միայն չի հետեւում որ չը խախտուին այդ հաստատութիւնների իրաւունքները, այլ յաճախ ինքն է առ ոչինչ դարձնում մի քիչ առաջ իր հաւանութիւնը գտած կանոնադրութեան որոշ յօդուածները:

Այդպիսի խախտւած հաստատութիւնների շարքին են պատկանում մեր դպրոցները և ծխական համայնքները:

Մենք մի քանի անգամ կրկնել ենք, որ մեր թեմական դպրոցներում գործադրուող կանոնադրութիւնները կազմուած են համաձայն Պոլսո՛թեմիայի 1004 յօդուածի տուած լիազօրութեան և հաստատուած են ոչ միայն ծայրագոյն հոգեւոր իշխանութեան (Մինօղ, կաթողիկոսի նախագահութեամբ), այլ և մի դէպքում (Նոր-Նախիջ. թեմ. դպր.) նաև մարմնական իշխանութեան կողմից, հետեւաբար, այդ կանոնները անհափ բարեհայեցողութիւնից կախուած կրօնա-բարոյադիտական չափեր չեն, այլ իրաւական նորմաներ, օրէնքի նշանակութիւն ունեցող չափեր: Ամեն մի շեղում կամ խախտում այդ կանոններից պէտք է անթոյլատրելի լինի: Այդ կանոնների փոփոխութեան կղանակի մասին արդէն մի անգամ յիշել ենք (№ 3) և վերադառնալ նոյն հարցին այժմ միտք չունենք:

Առհասարակ, օրինական կարգ-կանոնի մասին ամենատարրական հասկացողութիւն ունեցող ամեն մի հասարակութիւն գիտէ որ անհեթեթութիւն է համ այդ կանոնադրութիւնները պահպանել համ էլ հակառակ նրա յօդուածներին կարգադրութիւններ անել: Մինչդեռ մեզանում տեսնում էք որ այս ինչ առաջնորդը իր սևիական իրաւունքն է համարում, երբ ուզում է—թոյլ տալ գործադրել կանոնադրութեան այս ինչ յօդուածը, իսկ երբ քէֆը այլ բան է թելադրում—յայտնել որ ինքը չի ընդունում այս ինչ, կամ այն ինչ յօդուածը: Յաճախ մեր դպրոցների հոգաբարձութիւնների և առաջնորդների մէջ տարաձայնութիւններ են ծագում. էջմիածնից ուղարկուած է «քննիչ», որը սակայն գալիս է ոչ թէ կանոնների թիւր բացատրութիւնները ջրելու կամ խճճուած հարցերը պարզելու, այլ նոր, իր սեփական հայեացքները կանոն յայտարարելու: Այդպէս, օրինակ, այդպիսի մի «քննիչին» թուում էր որ «առաջնորդը թեմի կաթողիկոս է անսահման իրաւունքով», թէ «հոգաբարձուների միակ իրաւունքն է կաւիճ ի աւել դնել դպրոցի համար», թէ նրա կարծիքով «թեմական դպրոցի տեսուչը պարտական է եկեղեցում շարական երգել» ևայլն ևայլն: Եւ անա այդ

«քննիչը»՝ լուի այն պատճառով, որ փարաջայ ունի հազիւ և ուղարկուած է էջմիածնից՝ իր մէջ է կենտրոնացնում ոչ միայն Սինօդի, այլ և Սենատի ամբողջ իրաւասութիւնը—նոր կանոններ կամ օրէնքների «սեփական» բացատրութիւններ արձակելով:

Զարմանալի չէ եթէ այդ քաօսի մէջ մի շարք իրար հակասող կարգադրութիւններ և որոշումներ են լինում. մի տեղ նշանակուած է տեսուչ, միւս տեղ ընտրուած. մի տեղ հոգարար-ձութիւնը իրաւունք ունի ուսուցիչներ փոխել, միւս տեղ զուրկ է այդ իրաւունքից. մի տեղ պահանջուած է որ տեսուչը անպատճառ հոգեւորական լինի, միւս տեղ նշանակուած է աշխարհական տեսուչ. մի տեղ տեսչին լիազօրութիւններ են տալիս արձակել ամբողջ ուսուցչական խմբեր, մի քանի տասնեակ աշակերտներ, միւս տեղ տեսուչը և հոգարար-ձութիւնը in corpore իրաւունք չունեն մի հատիկ անպէտք վերակացու հեռացնել, կամ թէ տեսուչն և ամբողջ մանկավարժական ժողովը, միացած ամբողջ հոգարար-ձութեան հետ, իրաւունք չունեն արձակել մի աշակերտ, որին պաշտպանում է միայն առաջնորդը, եայնս կայնս Այդ բոլոր երեւոյթները այնքան անօրմալ են և այնքան բնորոշ մեր հոգեւոր իշխանութեան համար, որ այդ բոլորից յետոյ վեր կենալ և լուրջ քննադատել նրա արարքները, տարարախտաբար, մի ապարդիւն գործ է, ինչպէս ցոյց տուեց վերջէն տասը տարիների փորձը: Մարդ ակամայ յիշում է Կրիօվի «Խոհարար և կատու» առակը...

Նոյն տեսակէտով մարդ չը դիտէ թէ իսկպէս որքան հիմնաւոր են և լուրջ, գործադրելու տեսակէտից, այն կանոնները, որոնցով որոշուած են մեր ծխական համայնքների իրաւունքները: Այդ «կանոնադրութեան» հետ մեր ընթերցողը կը ծանօթանայ ներքևում: Դժուար չի լինի համոզուել, որ բացի 35-րդ յօդուածը, այդ կանոնադրութեան մէջ պահպանուած է մեր ժողովրդական եկեղեցու ոգին:

Մեր ընթերցողներին յայտնի է թէ որքան մեծ նշանակութիւն ենք տալիս մենք ծխական ինքնավարութեան: Եւ ինչպէս նշանակութիւն չը տալ դրան, երբ այդ հաստատութիւնների գոյութեամբ մօտ 3 հազար հայոց ծխական ինքնավար փոքրիկ մարմիններ են կեանք ստանամ թէ Թիւրքիայում, թէ Ռուսաստանում և թէ Պարսկաստանում, այդ երկրների օրէնքների հովանաւորութեան տակ: Այդ ինքնավար մարմինների կրթիչ, ազնուացնող դերը մի ժողովրդի զարգացման գործում անկասկած է: Սակայն, որպէս զի վերև յիշուած նոր «կանոնադրութիւնը» մեռած տառ չը մնայ և չենթարկուի մեր դպրոց-

ների կանոնադրութիւնների վիճակին—պէտք է որ նա ունենայ իրաւական նորմաների հիմնական տարրը, այսինքն՝ ստիպողականութիւն պարունակի իր մէջ՝ դրա համար նախ ինքը իշխանութիւնը պէտք է յարգի և պաշտպանի այդ կանոնները՝ խախտողների ոտնձգութիւններից, բացի այդ պէտք է պատասխանատուութեան ենթարկուեն մասնաւոր այն առաջնորդները, յաջորդները և առհասարակ հոգևորականները, որոնք ի չար գործ կը դնեն իրանց իշխանութիւնը, յոյս դնելով, խախտումների գէպքում, Մայրագոյն իշխանութեան աշտուութեան...

Լ. Ս.

27 լունիսի.

Հայաստանեայց Առաքելական սուրբ Եկեղեցու Ծխական Կանոնադրութիւն

1. Իւրաքանչիւր քաղաքի կամ գիւղի ամեն մի հայ եկեղեցու կամ աղօթատան բոլոր ծխականները նոյն եկեղեցու բոլոր միաբան հոգևոր պաշտօնականների հետ միասին կազմում են ծխական համայնք:

2. Որ և է հայ եկեղեցու կամ աղօթատան ծխական են համարւում այն անձինքը, որոնք առ նուազն վեց ամիս իրրև ծխական արձանագրուած են նոյն եկեղեցու կամ աղօթատան միաբան քահանաներից մէկի մատնանում (տես յօդ. 88):

3. Ծխականների պարտականութիւնն է իրանց եկեղեցու ծխական ժողովի խնդրած ծառայութիւններին յանձնառու և եկեղեցական պէտքերի պահանջած ծախքերին մասնակից լինել:

4. Մի անձն միևնոյն քաղաքում կամ գիւղում կարող է միայն մի եկեղեցու կամ աղօթատան ծխական լինել: Իսկ տարբեր քաղաքներում կամ գիւղերում՝ կարող է միաժամանակ մի քանի եկեղեցիների ծխական լինել, ենթարկուելով այդ եկեղեցիներից իւրաքանչիւրի ծխական ժողովից սահմանուած տուրքերին և բոլոր ծխական պարտականութիւններին:

5. Ծխական բոլոր պաշտօնականները՝ թէ հոգևորական և թէ աշխարհական, թէ պատուաւոր և թ վարձատրելի, ընտրւում են ծխական ժողովից:

6. Բոլոր պաշտօնականները վերընտրելի են բացի յատկապէս յիշուածներից:

7. Իւրաքանչիւր եկեղեցի կամ աղօթատուն կարող է ունենալ մէկ կամ մէկից աւելի քահանայ: Իւրաքանչիւր քահա-